

Frycz, Jerzy

Wspomnienie pośmiertne : Edward Kwiatkowski

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo 6 (77), 11-13

1977

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSPOMNIENIE POŚMIERTNE

EDWARD KWIATKOWSKI

1904—1971

Dnia 16 sierpnia 1971 r. zmarł w Toruniu Edward Kwiatkowski, kierownik Pracowni Witrażowniczej UMK, wybitny specjalista w zakresie konserwacji zabytkowych witraży.

Edward Kwiatkowski urodził się w rodzinie rzemieślniczej 11 XI 1904 roku w Szczecinie, a ośmioklasową szkołę powszechną ukończył w 1918 r. w Berlinie-Pankow, tam bowiem, szukając pracy, zamieszkali jego rodzice. Po powrocie do Polski w 1920 r. mimo zdolności artystycznych i przyjęcia do Szkoły Sztuki Zdobniczej w Poznaniu, musiał pracować najpierw w magistracie Gniezna (1921—1923), a potem w biurze gazowni w Bydgoszcy. Zainteresowania artystyczne kierują go do podjęcia (w latach

1924—1928) nauki malarstwa dekoracyjnego i witrażowego u Henryka Nostitz-Jackowskiego, który prowadził zakład artystyczny „Polichromia” w Poznaniu. Kwiatkowski po złożeniu celującego egzaminu czeladniczego pracował do 1931 r. w „Polichromii”, potem osiadł w Bydgoszczy, gdzie po ciężkich trudach w 1935 r. skompletował własny warsztat witrażowniczy i rozpoczął samodzielne wykonywanie ozdobnych oszkleń.

W czasie wojny pracował przymusowo jako szklarz w Niemczech. W 1946 r. wraca z Hamburga do umiłowanej pracy w Bydgoszczy. Ten dojrzały już wówczas i obarczony rodziną człowiek podejmuje studia artystyczne (początkowo jako wolny słuchacz) na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. W ciężkich warunkach przenosi się do Torunia w 1948 r. i organizuje tu przy UMK pracownię witrażowniczą, udostępniając własne narzędzia do wypalania witraży.

Odtąd Kwiatkowski na stałe wiąże się z Uniwersytetem, prowadząc od 1949 r. ćwiczenia z witrażownictwa, najpierw jako laborant, później jako asystent i adiunkt. W 1952 r. uzyskuje upragniony dyplom artysty-witrażysty za wykonany pod kierunkiem prof. Stefana Narębskiego projekt witraża dla wschodniego okna w kościele Św. Jana w Toruniu. Umiłowanie średniowiecznego witrażownictwa i praca nad witrażem w kościele Św. Jana, w którego maswerku zachowały się resztki zabytkowego oszkleń, kierują zainteresowania Kwiatkowskiego w stronę problematyki konserwatorskiej. Dyplom artystyczny mu nie wystarcza, studiuje dalej i w 1955 r. uzyskuje dyplom magistra zabytkoznawstwa za pracę pt. „Witraże średniowieczne z Torunia i Chełmna w kaplicy malborskiej”. W pracy tej na podstawie badań archiwalnych Kwiatkowski udowodnił, że witraże kościoła zamkowego w Malborku pochodzą z Torunia i z Chełmna. W znacznym stopniu dzięki Niemu znajdują się one dziś w toruńskim muzeum.

Już w 1949 r. występuje Kwiatkowski z inicjatywą opracowania metody konserwacji witraży. Zostaje ona opracowana po kilku latach przez Edwarda Kwiatkowskiego i Wiesława Domasłowskiego po dyskusjach i konsultacjach z Leonardem Torwirtem i przy jego współudziale. Opublikowano ją w *Tece Konserwatorskiej* w 1956 r., a zreferowana została przez autorów na Kongresie w Lejdzie w 1962 r.

W 1952 r. Edward Kwiatkowski zorganizował i prowadził do 1957 r. pracownię konserwacji witraży w toruńskim oddziale PP Pracowni Konserwacji Zabytków. Pełen zapału i pracowitości doglądał adaptacji i wyposażenia późnogotyckiego spichrza przy ul. Rabiańskiej 24 na pracownię, w której prowadził także zajęcia uniwersyteckie. Po przekazaniu kierownictwa pracowni swojemu uczniowi Władysławowi Koziółowi, ograniczeniu się w PKZ do konsultacji, podjął Kwiatkowski nowy, często nie pozbawiony goryczy, trud adaptacji spichrza przy ul. Franciszkańskiej 12 na osobną pracownię witrażowniczą Wydziału Sztuk Pięknych UMK.

Wszystko co dotyczyło witraży pasjonowało Kwiatkowskiego. Nie szczędząc wydatków, często kosztem wyrzeczeń osobistych i rodziny, przykładał się do wyposażenia pracowni i gromadzenia biblioteki. W zakresie twórczości witrażowej najwybitniejszymi i najbardziej osobistymi jego dziełami są witraż w kościele św. Jana w Toruniu i witraże w farze bydgoskiej¹. Wniósł też trwały wkład w badania nad średniowiecznym witrażownictwem na Pomorzu i przede wszystkim w opracowanie i stosowanie właściwych metod konserwacji². Szczególną wartość mają wykonane przez Kwiatkowskiego dokumentacje do prac konserwatorskich; pojmował je kompleksowo, pozyskując do współpracy wybitnych specjalistów, jak np. do odczytywania i analizy liternictwa na średniowiecznych witrażach toruńskich i włocławskich prof. Karola Górskiego, a do analizy szkła ekspertów z Instytutu Szkła i Ceramiki w Warszawie. Przez pieczołowite ręce Edwarda Kwiatkowskiego przeszły niemal wszystkie ważniejsze zespoły zabytkowych witraży w Polsce.

Konserwował witraże z Muzeum w Toruniu (1952—1953 i 1955—1958) i z katedry we Włocławku (1955—1958)³. Konserwował również witraże poddominikańskie z Krakowa (1960—1962) i renesansowe witraże heraldyczne z Wrocławia (1963). Rozpoczął również i nadał kierunek konserwacji zabytkowego oszklenia z ok. 1620 r. drewnianego kościoła w Radkovicach (przeniesionego z Miedzierzy, woj. kieleckie).

Edward Kwiatkowski był wybitnym, znanym w Polsce i w środowiskach fachowych za granicą specjalistą w dziedzinie konserwacji witraży. Jemu też zawdzięczamy istnienie dzisiaj w Toruniu pracowni witrażowniczych kontynuujących dziedzinę sztuki, której On poświęcił całe życie.

JERZY FRYCZ

¹ Twórczość witrażową omówił S. Narębski we wstępie do katalogu wystawy: *Witraże Heleny Papée-Bożykowej, Zdzisława Kulikowskiego, Edwarda Kwiatkowskiego*, Toruń 1959.

² W. Domasłowski, E. Kwiatkowski, L. Torwirt, *Problemy konserwacji witraży*, Teka Konserwatorska, 3/1956, s. 117—146; W. Domasłowski, E. Kwiatkowski, *Probleme der Konserwierung von Glasmalereien*, [w] *Annales du de Congrès International d'Études Historiques du Verre*, (Leyde 1962), Liege 1962; E. Kwiatkowski, *Średniowieczne witraże gotyckie z Torunia i Chełmna w zbiorach Muzeum w Toruniu*, Rocznik Muzeum, t. 1, z. 3, Toruń 1963, s. 98—133; J. Frycz, E. Kwiatkowski, *Średniowieczne witraże z warsztatów toruńskich*, (praca przygotowana w 1968 r. do pracy zbiorowej *Polskie szkło*), drukowana w tym zeszycie.

³ Po konserwacji witraży toruńskich i chełmińskich (znajdujących się do 1945 r. w kościele zamkowym w Malborku) były one eksponowane w 1958 r. w Muzeum w Toruniu, a następnie wraz z witrażami z Włocławka w Muzeum Narodowym w Warszawie: „Witraże gotyckie. Wystawa zorganizowana przez Muzeum Narodowe w Warszawie i Muzeum Pomorskie w Toruniu 9 III—9 IV 1959 r.” (katalog).

W maszynopisie Edward Kwiatkowski pozostawił następujące prace: *Okno bazyliki św. Jana w Toruniu jako problem konserwatorski*, Toruń 1950 r.; *Technika średniowiecznych witraży*, Toruń 1968; *Technologia polskich średniowiecznych witraży na tle zarysu dziejów szklarstwa i witrażownictwa*, Toruń 1968.